

Adviescommissie Aankopen Collectie Vlaamse Gemeenschap – Visienota

1. Situering

De Adviescommissie voor Aankopen Collectie Vlaamse Gemeenschap werd in 2018 door de toenmalige minister van Cultuur Sven Gatz aangesteld voor de periode 2019 – 2023. Binnen het kader van het Kunstendecreet (artikels 165 t/m 169) adviseert de commissie de Vlaamse minister van Cultuur op vlak van aankoop van hedendaagse kunstwerken die bestemd zijn voor de collectie van de Vlaamse overheid. Die kunstcollectie, met de naam Collectie van de Vlaamse Gemeenschap (CVG), is één van de publieke collecties (naast de collecties van de Vlaamse kunstmusea) die samen de Collectie Vlaanderen vormen. Het jaarlijks beschikbare aankoopbudget bedraagt 250.000 EUR.

T.e.m. 2005 zijn de opeenvolgende beoordelingscommissies voor beeldende kunst, en in een latere fase de externe curator (i.s.m. de Beoordelingscommissie Beeldende Kunst), zeer deskundig en evenwichtig te werk gegaan in hun advieswerk op vlak van aankopen. Hun weloverwogen keuzes getuigden van een brede kijk op de hedendaagse kunst in alle gelaagdheid, wat een duidelijke meerwaarde betekende voor de uitbouw van de CVG.

De vorige adviescommissie voor Aankopen Collectie Vlaamse Gemeenschap, die door minister Gatz was aangesteld voor de periode 2016 – 2018, heeft het werk van haar voorgangers grotendeels op dezelfde lijn voortgezet. Uiteraard heeft deze commissie ook haar eigen accenten gelegd en beleidslijnen uitgetekend, inspeland op de vele ontwikkelingen en grote vernieuwingen (op technologisch, sociaal, politiek, filosofisch, ... vlak) die zowel het Vlaamse kunstenveld als de Vlaamse samenleving hadden doorgemaakt in die tien jaren tussen 2005 en 2016.

Gelet zowel op het mooie werk dat in het verleden reeds is gebeurd op vlak van aankopen voor de CVG, als op de snelle evoluties in onze steeds digitaler en diverser wordende maatschappij, zal deze visienota toelichten hoe de adviescommissie enerzijds zal inhaken op het werk van haar voorgangers, maar waar zij anderzijds ook het aankoopbeleid voor de volgende vijf jaren zal bijsturen. Een welafgewogen combinatie van beide beleidslijnen moet de verdere uitbouw van een kwaliteitsvolle en relevante overheidscollectie, die een zo correct mogelijke afspiegeling is van (de ontwikkelingen in) het Vlaamse hedendaagse kunstenlandschap, waarborgen.

2. Visie op het aankoopbeleid

Het aankoopbeleid is niet bedoeld als financiële steunmaatregel voor individuele kunstenaars. Daarvoor werd in het kader van het Kunstendecreet een systeem van beurzen en subsidies uitgewerkt. De klemtoon van dit beleid ligt op het belang van de oeuvres en van de werken die voor aankoop voorgesteld worden. Dit neemt niet weg dat de aankoop van één of meerdere werken gunstige effecten heeft voor de kunstenaar in kwestie. Naast het financiële aspect, wordt de erkenning door de overheid die spreekt uit de aankoop van één of meerdere werken, gezien als belangrijk voor de kunstenaar en de promotie van hun oeuvre. Bovendien worden de aangekochte werken toegewezen aan de Vlaamse musea voor hedendaagse kunst, waar zij een breed (inter-)nationaal podium krijgen.

Dit aankoopbeleid beoogt de uitbouw van een kwaliteitsvolle en representatieve collectie van hedendaagse kunstwerken die de artistieke praktijk in Vlaanderen doorheen de tijd op een zo correct en volledig mogelijke wijze documenteert. De commissie adviseert daarom aan de minister om een zo breed mogelijk spectrum van werken aan te kopen, en zo een evenwichtige en representatieve collectie uit te bouwen. Dezelfde lijn wil de commissie doortrekken op het niveau van het individuele kunstenaarsoeuvre. Van oeuvres die deel uitmaken van de collectie en die zeer divers van aard zijn, moeten alle relevante aspecten in de collectie opgenomen zijn – niet alleen i.f.v. een correcte representatie van het oeuvre binnen de Collectie Vlaanderen, maar ook met het oog op een museale presentatie van de aangekochte werken. Dit zal leiden tot de aanwezigheid van ensembles in de collectie, die samen een representatief beeld vormen van het oeuvre in kwestie.

Gelet op het feit dat de musea voor hedendaagse kunst optreden als partners m.b.t. de bewaring en ontsluiting van de aangekochte werken, en gelet op de verwachtingen die zijn gelinkt aan de opbouw van een overheidscollectie (i.t.t. particuliere kunstcollecties), zal de commissie bijzondere aandacht schenken aan de verwerving van museale stukken.

Werken die voor aankoop worden voorgesteld, zijn sleutelwerken binnen het oeuvre van de kunstenaar, representatief voor (de ontwikkeling van) de artistieke praktijk in kwestie. Het begrip “sleutelwerken” dient in deze context expliciet begrepen te worden als “*werken die emblematisch zijn voor de artistieke productie van de kunstenaar, en als dusdanig een sleutel- of scharnierpositie innemen binnen het oeuvre*”. Binnen het kader van dit aankoopbeleid gaat de commissie dus niet op zoek naar “*werken met een sleutelpositie binnen, en bijzondere relevantie voor, de totale Vlaamse kunstscène*” – al kan dit, gelet op de kwaliteit van de geselecteerde kunstenaars en werken, uiteraard voorkomen. De commissie merkt op dat het verwerven van werken met een sleutelpositie binnen het Vlaamse kunstenveld, niet mogelijk is binnen het beschikbare budget. Bovendien is het Topstukkenfonds bedoeld als instrument om dit type aankopen te realiseren.

De commissie bekijkt het gekende kunstveld, met een focus op professionele kunstenaars met een kwaliteitsvolle en betekenisvolle praktijk die toonaangevend, representatief en relevant is binnen de hedendaagse kunstscène in Vlaanderen en Brussel, en wier oeuvre zowel binnen de Vlaamse als de internationale context reeds de nodige kritische toetsing heeft doorstaan. Er wordt hierbij voorrang gegeven aan kunstenaarspraktijken en -oeuvres die (nog) niet of onvoldoende vertegenwoordigd zijn binnen de Collectie Vlaanderen.

De gevestigde waarden wier werk (of een belangrijk onderdeel ervan) om diverse redenen nog niet in de Collectie van de Vlaamse Gemeenschap is opgenomen, worden uiteraard ook in overweging genomen. Het gaat bv. om kunstenaars wier oeuvres zich verder zijn blijven ontwikkelen, en wier recentere artistieke output even actueel en relevant is als werk van hun jongere collega's. Vaak zijn deze kunstenaars enkel met ouder werk vertegenwoordigd in de collectie, hoewel hun werk zich in die mate heeft ontwikkeld dat hun recentere werk inhoudelijk en/of vormelijk voldoende significant afwijkt van hun vroegere werk. Deze recentere werken kunnen evengoed als sleutelwerk binnen de praktijk van de kunstenaar gezien worden, waardoor een aankoop legitiem is. Door de aanwezigheid van kunstwerken uit verschillende periodes van hun oeuvre, vermijden we een eenzijdig, tijdsgebonden begrip van deze kunstenaars.

Daarnaast zijn er ook kunstenaars wier praktijk in het verleden dissonant was binnen de toen geldende normen, zowel binnen het professionele kunstenveld als binnen het bredere maatschappelijke kader. Vandaag worden de relevantie en het belang van deze oeuvres in de hedendaagse context wel (h)erkend, en hebben sommige intussen zelfs een merkbare invloed op het hedendaagse kunstveld en op jongere generaties kunstenaars. Het gaat in dat geval om een historische correctie, over de verwerving van werk dat eerder niet als aankoopwaardig werd gezien, maar waarvoor de tijd en de geesten nu wel rijp zijn om deze lacune te remediëren.

De commissie besteedt eveneens aandacht aan jonge talenten van wie zij het potentieel voldoende hoog inschat op basis van de kwaliteit van het artistieke werk, alsook van het reeds afgelegde parcours in verhouding tot hun beginnende positionering binnen het veld.

3. Thematische/inhoudelijke lijnen

Het is vanzelfsprekend niet mogelijk om de zeer brede en complexe werkelijkheid en het hybride karakter van het artistieke veld in zijn totaliteit te omvatten. Bovendien is hedendaagse kunst geen statisch gegeven. Toch willen we trachten om een gestructureerd beeld weer te geven in deze versplinterde realiteit, waarbinnen we enkele inhoudelijke lijnen willen zichtbaar stellen én actueel houden.

Nieuwe bewegingen in bestaande picturale en plastische tradities

Traditionele media (o.a. tekenkunst, schilderkunst, beeldhouwkunst) nemen een centrale plek in binnen de kunstscène (in Vlaanderen en daarbuiten), en zullen die positie ook in de toekomst blijven bezetten. Nieuwe generaties kunstenaars werken voort op deze erfenis, maar hanteren deze media binnen een vernieuwde artistieke context. De hybride manier waarop de massamedia omgaan met beelden en narratieven, drukt daarbij een duidelijke stempel op de manier waarop jonge kunstenaars zorgen voor vernieuwing en verbreding binnen deze bestaande artistieke tradities door nieuwe inzichten te ontwikkelen – zowel op technisch vlak als op vlak van het inhoudelijke verhaal. Het is niet enkel het verwerken van (de mogelijkheden van) technologische innovaties wat leidt tot het ontstaan van nieuwe, vaak discipline-overschrijdende beeldtalen. Onderzoek naar, kennisuitwisseling over, en engagement t.o.v. maatschappelijke kwesties geven een relevante inhoudelijke invulling aan deze hedendaagse, hybride kunstpraktijken. De commissie zal blijvend aandacht besteden aan de ontwikkelingen die binnen deze traditionele media plaatsvinden.

Gelijklopend ziet de commissie – in het huidige post-industriële, digitale tijdperk – ook een herwaardering en herintroductie van de ambachtelijke technieken en materialen (textiel, keramiek, brons, ...). De toenemende dematerialisering, als gevolg van meer digitalisering, leidde tot een hernieuwde aandacht voor “fysieke (artistieke) productie”.

Beide bewegingen moeten hun plaats (blijven) krijgen binnen de Collectie van de Vlaamse Gemeenschap.

Aandacht voor maatschappelijke evoluties en het ontstaan van nieuwe denkkaders

Kunstenaars ontwikkelen hun werk binnen onze samenleving, en hun werk reflecteert niet zelden op de verschillende facetten van de sociale, economische of politieke realiteit die ons omringt. Het begrip van hun werk krijgt dan vooral betekenis in relatie tot ons huidige tijdsgewricht. Toch is dit geen statisch gegeven, aangezien de geldende opvattingen en denkkaders continu worden uitgedaagd.

Kritische posities die zich op dit moment nog volop ontwikkelen, kunnen dan ook niet retrospectief in een historisch kader geplaatst worden. Toch merken we dat zij centraal komen te staan in het maatschappelijk debat, en zo ook artistieke ontwikkelingen voeden. De bekommernissen omtrent het antropoceen tijdperk, de genderdiscussies en het post-koloniaal debat komen daardoor naar de voorgrond, en dagen de eurocentrische blik en de patriarchale dominantie – die ons Westers kunstdiscours sinds lange tijd voeden – uit. Zo hebben veranderende maatschappelijke opvattingen niet alleen repercussies op de sociale en economische bindingen in onze samenleving, maar hebben zij evengoed een enorme impact op de huidige kunstvormen en de actuele beeldproductie.

Binnen deze context zien wij ook vernieuwende kunstvormen ontstaan die een sterk heterogeen karakter hebben, waarbij speculatieve en associatieve methodes worden gehanteerd, en waarbij de grens tussen het artistieke en andere domeinen – zoals het sociale, het historische, en het wetenschappelijke – vervagen.

Evoluties binnen massa-mediale beeldcontexten (van video tot digital age)

Door de democratisering van nieuwe audiovisuele media (dankzij de grotere economische toegankelijkheid), werden fotografie en videokunst in toenemende mate gebruikt binnen de beeldende kunst, tot zij een statuut als autonome kunstvorm verwierven. De ontwikkeling van massa-mediale beeldcontexten in (al dan niet geprojecteerde) bewegende beelden vond dan ook vóór 2006 reeds ingang binnen het aankoopbeleid. Eenzelfde democratisering vond plaats door het ontstaan en de pijlsnelle technische evolutie van digitale media, die zeer gebruiksvriendelijk zijn op vlak van creatie en distributie van het beeld. Zo ontstonden vele artistieke praktijken die werken met digitale productie en presentatie, en die dit met andere genres vermengen. Digitale technologie is in de hedendaagse kunstpraktijk en in tentoonstellingen niet meer weg te denken.

Deze ontwikkeling leidde er niet enkel toe dat kunstenaars hun werk volledig zelf kunnen maken. Daarnaast is er de digitalisering van het dagelijkse leven, waarin sociale media en bewegend beeld een dominante rol innemen. De opmars van digitale technologie, en de steeds groter wordende technische mogelijkheden, leidde tot de opkomst van een digital native generatie, bij wie het digitale centraal staat in hun leefwereld (communicatie, werk, ontspanning, ...). De post-internet-kunstenaar is volledig doordrongen door digitale cultuur. Hun nieuwe manier van denken en werken leidt tot nieuwe vormen van artistieke praktijk en tot een nieuwe beeldtaal.

Zowel de technische mogelijkheden van de digitale technologie, als de maatschappelijke evoluties die hieruit volgen, leiden dus tot nieuwe artistieke zienswijzen die hun plek in de CVG verdienen. Net als de traditionele media (zie hoger) zullen ook deze massamediale beeldcontexten zich blijven doorontwikkelen.

Evoluties binnen time-based media

In haar analyse van de ontwikkelingen in het hedendaagse kunstveld, merkt de commissie tevens een groeiend aantal kunstenaarspraktijken op die zich niet in het traditionele collectiemodel laten inpassen. Het gaat hierbij om efemere installaties/situaties en performances waarbij het sociale aspect van de ontmoeting en de gedeelde, tijdelijke ervaring tot de kern van het werk behoren. Met name de verdere evolutie van de performancekunst, van een zuivere conceptuele artistieke strategie naar een complex en minder afgebakend genre, vormt een uitdaging op het vlak van verwerving en dwingt de commissie om open te staan voor nieuwe verzamelstrategieën.

Daarnaast introduceerden technologische ontwikkelingen nieuwe manieren van creëren en presenteren, die de mogelijkheden van de tijdsgebonden aard van het medium verder exploreren (niet zelden door de vermenging met andere genres of door zich te verknopen met andere maatschappelijke domeinen). In het verlengde van deze bevinding wenst de commissie de ondervertegenwoordiging van internetkunst (ontstaan midden jaren 1990) in de collectie van de Vlaamse Gemeenschap, te remediëren. Deze stroming heeft historisch gezien zijn merites, en leeft vandaag verder in haar merkbare invloed op de huidige en toekomstige generaties 'digital natives'.

Doordat de nadruk ligt op het tijd- en/of plaatsgebonden karakter, het éénmalige, het niet-tastbare en niet-reproduceerbare van de werken, blijken de conventionele verwervingsstrategieën achterhaald. De intentie tot het verwerven van dergelijke praktijken vergt een proactieve houding en een engagement van beide partijen – zowel voor, tijdens als na de aankoop.

“Hoe ga je om met het spatio-temporeel karakter van sommige werken? Hoe valoriseer je hun vluchtige en immersieve aard? Op welke manier benader je kunst in zijn uiterst minimale en gedematerialiseerde vorm?” Dit zijn slechts enkele vragen die de basis vormen voor een duurzaam en doordacht aankoopbeleid m.b.t. *time based (media) art*. De commissie wenst met een open blik deze specifieke manier van collectioneren in haar werking te integreren en, waar nodig, zich te laten begeleiden door experts uit het veld.

Hybridisering van de artistieke praktijk (cross-/inter-disciplinaire kunstvormen)

Kunstenaarspraktijken worden in toenemende mate hybride. Cross-mediale en cross-disciplinaire kunst is een bijzonder aandachtspunt voor een representatieve hedendaagse kunstcollectie. Deze kunstenaars integreren kennisdomeinen die niet noodzakelijk met elkaar verbonden zijn (recht, etnografie, architectuur, antropologie, archeologie, (culturele) geschiedenis, robotica, journalistiek, ...) in hun beeldende kunstpraktijk. Op radicaal-associatieve wijze duiden zij zo de grenzen aan van de categorieën die wij hanteren om ons leven vorm te geven. In dit proces laten zij zich bijstaan door externe experts, of incorporeren zij zelf de kennis en kunde verbonden aan één of meerdere specifieke (niet-artistieke) disciplines. In “post-truth”-tijden openen zij het debat over de relatie tussen wetenschap en beleid. Sommigen reviseren verleden en heden, en hanteren hiervoor alternatieve methodologieën. Anderen formuleren hypothetische toekomstbeelden, veelal vanuit een hybride tussen feit en fictie. Ondanks de eigenzinnigheid van elke praktijk afzonderlijk, staan bij allen experiment en activisme centraal.

4. Afstemming met Vlaamse musea hedendaagse kunst

Bij de onderhandelingen rond de nieuwe beheersovereenkomsten tussen de musea voor hedendaagse kunst en de Vlaamse overheid, werd de voorwaarde opgelegd dat de musea onderling hun aankoopbeleid op elkaar zouden afstemmen. Daarop kwam de vraag vanuit de musea dat ook het aankoopbeleid van de Vlaamse overheid zou afgestemd worden op dat van de musea.

Deze vraag is niet onlogisch. De Collectie Vlaanderen is a.h.w. een ecologisch systeem waarbinnen de Collectie van de Vlaamse overheid zijn plaats moet krijgen. In het verleden zijn er binnen de Collectie Vlaanderen interessante dingen gebeurd, maar dit gebeurde te fragmentair. Sinds een drietal jaren is dit aankoopbeleid een bijkomende stem binnen een meerstemmig geheel, wat versterkend kan werken. Het is dus positief dat alle stemmen op elkaar afgestemd worden. De vraag is echter wie deze afstemming zal coördineren en bewaken. Deze taak behoort alleszins niet tot de bevoegdheid van deze commissie, die immers zelf betrokken partij is binnen dit geheel – nog los van het feit dat de opdracht van deze commissie zeer beperkt is, zoals specifiek bepaald in het Kunstendecreet.

In de marge wijst de commissie erop dat de vorige aankoopcommissie rekening hield met de verschillende collectieprofielen van de musea en met de beschikbare informatie m.b.t. de aanwezigheid van kunstenaars en kunstwerken in de museumcollecties. Bovendien benaderen aankoopcommissie en musea hetzelfde kunstveld op eenzelfde doordachte wijze, waardoor veel aandachtspunten van de aankoopcommissie eveneens aanwezig blijken in de collectieplannen van de musea (het idee van ensembles, digitale media, aandacht voor nieuwe ontwikkelingen, de Eurocentrische blik, ondervertegenwoordiging van vrouwelijke kunstenaars, ...). In die zin is de gevraagde afstemming in de voorbije jaren reeds in de praktijk gebracht, zij het informeel.

Hoewel de collectiewerking van de verschillende actoren complementair moet zijn, wijst de commissie erop dat het bestaan van dit aankoopbeleid van de Vlaamse overheid – met de focus op de aankoop van werk van Vlaamse kunstenaars – de hedendaagse kunstmusea niet ontslaat van hun verantwoordelijkheid om in hun collectiebeleid eveneens voldoende, en blijvende, aandacht te hebben voor oeuvres van kwaliteitsvolle Vlaamse hedendaagse kunstenaars. Het aankopen van Vlaamse kunst blijft een gedeelde verantwoordelijkheid van de overheid én de musea.

Tenslotte benadrukt de commissie het belang van een autonome, onafhankelijke werking om haar rol correct te kunnen (blijven) invullen. Het is niet aan het aankoopbeleid om zich in te schuiven in de reeds bestaande collectie- en tentoonstellingswerking van de musea. Integendeel, commissie en musea moeten sámen kijken naar, en reflecteren over (de ontwikkelingen in) het hedendaagse kunstenveld. Op grond van deze vaststellingen kunnen zij samen bepalen wat de relevante tendensen en pijnpunten zijn, om te beslissen welke stappen gezet moeten worden om de hedendaagse beeldende kunst op de best mogelijke manier in het collectief geheugen op te nemen.

5. Tot slot

De visienota geeft een richting aan voor het aankoopbeleid van de komende vijf jaar, maar uiteraard is het belangrijk om te onthouden dat deze nota het beleid niet mag betonnen of beknootten. De commissie zal steeds blijven inspelen op nieuwe ontwikkelingen in het hedendaagse kunstveld, dus ook op ontwikkelingen die nog niet in deze visienota werden opgesomd. Om te vermijden dat dit een statisch gegeven wordt, moet het mogelijk blijven om amendementen aan deze visienota toe te voegen, zodat het aankoopbeleid actueel en relevant kan blijven binnen een steeds veranderend landschap.